
LA RĂDACINA GORUNULUI

Adrian IONIȚĂ
adrianionita@sbcglobal.net

Abstract. There is a review of 'Essay on the true knowledge in Buddhist logic' by Gorun Manolescu

Cu săptămâni în urmă, Gorun Manolescu mi-a trimis un manuscris numit "*Eseu despre sursele cunoașterii în logica Budistă*". Volumul, apărut la Editura "Cartea Universitară", s-a epuizat înainte măcar de a fi făcut public, adică de a fi intrat în librării (cred că au mai rămas 30 de exemplare), o retipărire a sa fiind în curs. Acest interes în jurul teoriilor lui Gorun Manolescu datează deja de câțiva ani și el a fost trezit de prezența sa activă în mediile filosofice virtuale și ca redactor șef al revistei Noema.

Personal îl cunosc pe Gorun de câțiva ani buni, de când am venit în contact cu ideile sale pe websiturile Ro-filosofia, Mental Screen, Discuții sau Agonia. Focusul său asupra Buddhismului mergea în tandem cu cercetarea febrilă pe care o făceam la vremea aceea în istoria imageriei mentale și a avut o influență de netăgăduit asupra aplecării mele spre studiile filosofice buddhiste.

Pentru a nu fura surpriza cititorului la citirea eseului "*Despre sursele cunoașterii în logica Buddhistă*", am să prezint doar câteva comentarii paralele provocate de lectura materialului, prevenit fiind de stilul și personalitatea fascinante ale lui Gorun Manolescu. El este un spirit neliniștit, care a acumulat în timp o tensiune de "*love and hate*" a tendințelor post-moderniste contemporane, fapt ce îl face să respingă atât direcțiile încarcerante ale raționalității iluministe, cât și zgura pozitivismului empirist, și să apeleze din "celula" condiționărilor impuse de contextul cultural Occidental la contextul cultural Extrem-Oriental printr-o "depoluare lucidă", cum mărturisește el însuși într-un număr recent al revistei Egophobia. Acest demers nu este lipsit de riscurile unui esoterism pe care Gorun și-l asumă în mod conștient.

"*The Tao of Physics*" a lui Fitjorf Capra, publicat în 1976, a avut influență imensă în convergența dintre fizica cuantică și filosofia Buddhistă, și a condus, la sfârșitul secolului trecut, către o cercetare fără precedent în câmpul științelor conștiinței și ale epistemologiei, culminând de curând cu câteva întâlniri și dezbateri de mare interes între Tenzin Gyatso, cel de-al 14-lea și ultimul dalai lama, și oamenii de știință.

Tradiția filosofică occidentală, orientată spre "exterior" și înclinată spre precizie analitică, a crezut mult timp că ajunsese să colonizeze tărâmul cercetării filosofice al logicii în fața filosofiei orientale, care părea preocupată de auto-cunoaștere spre "interior" prin parabole și paradoxuri, mituri cosmogonice, metafore sau paradigme. Se uita, desigur, faptul că gândirea filosofică din antichitatea greacă a avut ca punct de plecare tot mitologia și o maturizare a speculației metafizice, rezultată din ea, a condus la formularea teoriilor clasice despre cunoaștere. Abia după 1880, studiile de logică indiană au început să își găsească locul și aprecierea în studiile filosofice europene, printr-un proces dificil și complicat de decopertare a unor texte vechi de peste o mie de ani.

Dar să revin la preocupările noastre.

Noua sa carte, "*Eseu despre sursele cunoașterii în logica Budistă*", ar fi putut fi numita tot atât de bine "*O picătură într-un ocean*". Nimic nu poate susține mai bine aceasta idee decât auto-caracterizarea poetică pe care și-o face autorul, ca o posibilă continuare a unei descrieri de Fițjorf Capra: "Dacă (EU) sunt o concentrare de "energie", în interiorul unui "ocean energetic", un fel de insulă, dar care nu "plutește" la suprafață, ci se află în interiorul oceanului, nefiind aparent fixată de nimic, ci într-o continuă mișcare în raport cu alte "concentrări" similare, atunci "văd", jur-împrejur, cum apar și dispar instantaneu "flash"-uri "energetice". Devenind conștient de "integrarea" mea în "ocean" voi "vedea" cum astfel de "flash"-uri apar nu numai jur-împrejurul meu, dar chiar în mine însumi, schimbându-mă neîncetat deși, aparent, rămân același. Și mai "văd" cum în jurul meu alte entități asemănătoare mie se ivesc, se schimbă și apoi dispar și "știu" că, solidar cu ele, mă nasc și dispar, mă nasc și dispar în mii, miliarde de "flash"-uri "energetice" care constituie chiar "apa" ce mă înconjoară - acest TOT întreg, (EU) fiind doar o "picătură" din el".

Aceasta splendidă metaforă, izvorâtă din experiența pe care o trăiește Gorun Manolescu în cei peste 30 de ani de când se ocupă de studiul Buddhismului, este ancorată printr-un lineaj direct de ideea de "implicate order" a lui David Bohm și de doctrinele spirituale non-dualiste, care vedeau în univers o țesătură înfinită de relații și manifestări din care omul face parte integrantă.

În fapt, una dintre cele mai cunoscute doctrine ale Buddhismului chinez și japonez, Avatamsaka Sutra, (cunoscută și sub numele de "*Flower Garland Sutra*") conține "*The Jeweled Net of Indra*", un model fascinant în care universul este reprezentat ca o rețea complexă, o plasă, ale cărei noduri sunt perle ce se reflectă nu numai pe sine sau unele în altele, dar oglindesc în ele întregul Cosmos ad infinitum. O analogie cu unele teorii științifice

contemporane din fizica cuantică, comportamentul neuronilor sau modul de funcționare a internetului este imposibil de scăpat.

Oricine este familiar cu biografia lui Buddha, știe că învățăturile sale au fost orale, că ele au vizat, în primul rând, o reformă socială și etică de eliminare a mizeriei și durerii umane prin pace și iluminare și, în ultimul rând, suportul unor speculații metafizice. Dintre învățăturile lui Buddha se disting "*The Four-Noble Truths*", "*The Noble-Eightfold Path*" și "*The Doctrine of Dependent Origination*", pe baza cărora s-au dezvoltat teoriile Karmei, ale impermanenței și ale non-egoului, teoria cauzalității eficiente, ceea ce a dus după moartea lui Buddha la formarea a zeci de școli de gândire și interpretare filosofică.

În acest context, Gorun Manolescu s-a aplecat nu întâmplător asupra surselor cunoașterii în logica Buddhistă. Aceasta nu numai pentru faptul că operează cu termeni structurali și oferă un sistem de raportare mai direct și sistematizat, ci și pentru faptul că ele aruncă o lumină directă asupra conceptelor de Eu, Existență, Conștiință umană sau validitatea cunoașterii. Eseul său a fost scris cu foarte multă economie și Gorun Manolescu s-a limitat conștient la strictul necesar al referințelor, care apar mai mult ca o aluzie interpretativă și, cred eu, interpretabilă, justificând în mare măsură unele sugestii și deducții, nebanuite probabil nici măcar de autorii lor. În propria sa dezvoltare, cum mi-a mărturisit Gorun, "istoria nu-i ceea ce s-a întâmplat, ci ceea ce "vedem" azi că s-ar fi putut întâmpla și chiar "se întâmplă" peste veacuri", într-un 'spațiu gol, devastat deja de alții'".

Demersul său în spiritul gândirii orientale, în care raționamentul analitic este disprețuit de tradiție, apare într-un fel ca o evadare din contextul nostru cultural și o plasare a minții cititorului într-un stil sintetic de exprimare și înțelegere, uneori metaforic și paradoxal, foarte apropiat de concizia textelor existente în cultura Extremului Orient. Modul în care operează Gorun pe acest teren minat de studii docte este de-a dreptul dezarmant.

Am să continui în spiritul "comentarial" inspirat de 'Sursele cunoașterii în Buddhism', care aduce în prim plan ideile unor logicieni indieni de geniu pe care Stcherbatsky, un inițiat incontestabil în filosofia Buddhistă, le-a prezentat gândirii occidentale.

Cunoașterea lumii este intermediată de prezența noastră în ea. Acest lucru creează un fel de incoerență conceptuală pentru că în realizarea ei noi trebuie să fim în lume și cumva separați de ea; pe de altă parte, procesul de percepere a lumii este departe de a fi un "dromos unidirecțional" al luminii reflectate de obiecte asupra retinei noastre. După descrierea lui Stcherbatsky, condițiile "cunoașterii valide" depind

de primele momente de "awareness" în care flashuri auto-reflectante răsăr în mintea noastră. Ce urmează nu este decât o repetare, "o operație a intelectului" care (re)produce / construiește o imagine artificială a obiectului cu ajutorul imaginației, dar care nu este cogniție, ci re-cogniție. Aceasta face ca noi să trăim două realități, o realitate pură, absolută, ultimă sau transcendentă, compusă din instantanee, blitz-uri fără poziție în timp și spațiu, și o realitate empirică, indirectă, compusă din imagini obiectivate de noi în timp, poziție în spațiu și calități sensibile sau abstracte. Dar operațiile intelectuale prin care este construită imaginea obiectelor sunt subiective, pentru că ele sosesc după momentele de "awareness", de unde se poate trage concluzia ca toate imaginile sunt iluzii transcendente și, în consecință, nu exista realitate transcendentă.

Cercetările contemporane în domeniul conștiinței au condus la investigații care se aseamănă într-un fel cu lumea realității din comentariile lui Dharmakirti și Dignana. Întrebarea majoră care se ridică într-o asemenea analiză este dacă lumea pe care o vedem în jurul nostru este reală sau doar o simplă copie a lumii prezentate de creier conștiinței noastre, ca prelungire a datelor prezentate de simțuri?

Aici nu pot să omit aportul scolii americane reprezentationaliste, din care l-aș aminti pe Steven Lehar sau aportul lui Zenon Phyllyshyn sau Steven Kosslyn, fără de care acest comentariu poate că nici măcar nu ar fi avut loc. Gorun Manolescu a încercat în câteva rânduri să mă prevină asupra condiționării mele de studiul imageriei mentale, pentru faptul că "imaginea mentală" în viziunea sa, deși este foarte apropiată de procesul de "percepție pură" este doar o primă etapă a construcției intelectuale, ce poate conferi un grad iluzoriei percepției prin simțuri.

N-am să intru aici în detaliile acestei mici controverse între noi doi, deși să spun sincer, le văd de neocolit atunci când se vorbește de "percepție pură", care nu poate fi izolată ca un concept filosofic fără suportul contribuției imense aduse de psihologia cognitivă contemporană și studiul percepției umane.

În fața ideilor pline de sugestii din cartea lui Gorun, ar fi dificil să epuizez, într-o simplă prezentare, bogăția subiectului de "percepție validă".

Permanența și stabilitatea lumii, pe care o percepem direct prin simțuri, este o realitate atât de "palpabilă" și incontestabilă încât orice speculație care ar implica ideea că suntem victima unei iluzii este privită cu suspiciune până și de cea mai liberală minte științifică. Se pare însă că există mari probleme de interpretare logică a percepției, pentru că noi avem experiența obiectelor lumii vizuale, în exterior, în afara noastră, și nu în creier, unde se presupune că este localizată starea neurofiziologică. Soluția

kantiana la acest paradox a fost aceea că noi putem avea experiența lumii exterioare prin efectele ei asupra lumii fenomenale din interior și această experiență nu este lumea în sine, ci o replică internă a proceselor perceptuale care au loc în capul nostru.

“Eseu despre sursele cunoașterii în logica Budistă” este un studiu care se remarcă prin simplitate sintetică într-un domeniu foarte complex și complicat, cu idei disputate de zeci de scoli de gândire și comentarii care se prelungesc de-a lungul secolelor până în ziua de astăzi, fiind o incursiune în care Gorun Manolescu combină reflexii filosofice și psihologice cu investigații conceptuale comparative și ne familiarizează cu informații din surse de prima mână. În acest context, publicarea cărții sale suplinește un gol imens în câmpul cercetărilor filosofice românești actuale, preocupate obsedant fie de fenomenologie, Heidegger în special, sau de filosofia analitică, Jerry Fodor și Wittgenstein în particular.